

Poslovanje u digitalnoj ekonomiji (nova naspram stare ekonomije)

Business in digital economy

Doc.dr Danica Petrović, Univerzitet Sinergija, Bijeljina

Sažetak—Globalno tržište je pod stalnim i snažnim uticajem promjena koje su prouzrokovane brzim rastom ekonomije i novih tehnologija. S obzirom da, u ekonomskoj sferi, postaje sve bitnije raspolaganje informacijama, postalo je neophodno posjedovanje i korištenje informacione tehnologije. Razvoj informacionih sistema i „informacione industrije“ postaje pokretačka snaga privrednog i društvenog napretka. Najbolji i najvažniji rezultat industrijskog i postindustrijskog društva je zapravo informaciona tehnologija.

Ključne riječi – nova tehnologija; globalizacija; globalno tržište; digitalna (nova) ekonomija; ekonomija znanja

Abstract – The global market is under constant and strong influence of the changes caused by the rapid growth of economy and new technologies. Considering, in the economic sphere, it becomes increasingly important to available information, it has become necessary to possession and use of information technology. The development of information systems and "information industry" becomes the driving force of economic and social progress. The best and most important result of an industrial and post-industrial society is actually information technology.

Keywords – New technology; Globalization; Global market; Digital (new) economy; Knowledge based economy.

UVOD

Veoma brz razvoj nauke, unapređenje i širenje nove tehnologije, imaju veliki uticaj u skoro svim sferama ljudske djelatnosti. Posljednjih pedesetak godina, tehnički pronalasci i tehnološka znanja, iz osnova, mijenjaju čovjekovo okruženje i načine čovjekovog saznanja. Savremeno društvo se više ne naziva ni „industrijsko“ ni „potrošačko“ već „informaciono“ društvo. Posebno u ekonomskoj sferi postaje sve bitnije raspolaganje informacijama, posjedovanje i korištenje informacione tehnologije. Razvoj informacionih sistema i „informacione industrije“ postaje pokretačka snaga privrednog društvenog napretka. Najbolji i najvažniji rezultat industrijskog i postindustrijskog društva je zapravo informaciona tehnologija.

Danas je vrijeme naprednih tehnologija i promjena koje utiču na transformaciju i privrede, društva i života. Informisanost, prikupljanje, obrada podataka i komunikacija povećavaju produktivnost u svim sektorima. Brz i nagli tehnološki progres u sektoru informaciono - komunikacijskih tehnologija pokrenuo je proces stvaranja nove ekonomije,

novog rasta i razvoja privrede. Nova ekonomija je promijenila ekonomski sistem. Ove promjene uključuju globalizaciju, promjenu monetarne politike, preduzetnički kapital i inovacije u upravljanju ljudskim resursima.

Naziv „nova ekonomija“ je počeo da se koristi krajem devedesetih godina XX vijeka, kada je američka privreda ostvarila privredni rast zahvaljujući primjeni informaciono - komunikacijskih tehnologija. Može se još da se naziva i digitalnom ekonomijom, informacionom ekonomijom, a posljednjih godina se koristi pojam i Internet ekonomija. Svi ovi nazivi vezani su za uticaj informaciono - komunikacionih tehnologija na privredu i društvo. Nova ekonomija je doprinijela promjenama na tržištu. Privreda je postala globalna. Da bi privredni subjekti mogli da opstanu i da usvoje nove načine poslovanja, neophodno je da primijene elektronski način poslovanja.

NOVA (DIGITALNA) EKONOMIJA

Digitalna ekonomija je savremeni način u kome se koriste informacione tehnologije, a posebno Internet. Dovala je do prelaska od industrijske ekonomije ka ekonomiji koju karakterišu informacije, nematerijalna dobra, nevidljive vrijednosti, usluge i novi vid organizovanja institucionalnih formi.¹ Sinonimi za digitalnu ekonomiju su „Internet ekonomija“, „Nova ekonomija“ i „Web ekonomija“. Nova ekonomija bi se još mogla definisati kao kombinacija međusobno povezanih fenomena koja obuhvata globalizaciju, transformacioni uticaj informacionih i komunikacionih tehnologija, na način poslovanja različitih organizacija, uspješne i različite modele elektronskog poslovanja, i stalno promjenjivu prirodu načina obavljanja radnih zadataka, naglašavajući karakteristike kao što su visoke stope razvoja, niska inflacija i nizak nivo nezaposlenosti.²

Tržišna ekonomija, u razvijenim zemljama, mijenja se na pet načina:³

1) Nova infrastruktura za stvaranje kapitala pojavljuje se kao posledica evolucije Internet mreže (Net) u Hypernet - Ovakav način poslovanja smanjuje troškove saradnje, ugovaranja i vršenja transakcija između firmi.

¹ Njeguš, A., „Informacioni sistemi u turističkom poslovanju“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2010., str.61.

² Konferencijski materijal, „Milenijski razvojni ciljevi i informaciono društvo“, Sarajevo, 2003.god., str. 228.

³ *Ibid*, str.229.

2) Novi modeli poslovanja - Poslovne mreže, koje se pojavljuju kao modeli uspješnog poslovanja, omogućavaju firmama da se natječu ko će stvoriti bolje i raznovrsnije proizvode i usluge i da postignu održivu efikasnost poslovanja.

3) Novo tržište kapitala - Zahtijeva nove pristupe finansijskom inženjeringu. Mijenja se intelektualni kapital sa umrežavanjem ljudi i znanja.

4) Kapital međusobnih odnosa - Novi pristupi marketingu omogućavaju da se kreiraju dublji i uspješniji odnosi između preduzeća i kupaca. Jedan od najvažnijih izazova koji se pojavljuju pred bilo kojim preduzećem je upravo upravljanje ovim kapitalom.

5) Novo društvo - Nastaje na osnovu promjenjivog ekonomskog okruženja. Postoje mnoge opasnosti uključujući nepostojanost, ekonomsku i digitalnu podjelu i prijetnje kvalitetu života i privatnosti.

Nova (digitalna) ekonomija postaje sve prihvaćeniji okvir u kojem se, u razvijenim zemljama, već obavlja biznis i poslovanje drugih organizacija, a sa vremenom će neizostavno biti u upotrebi i u zemljama u tranziciji kao i u ostalim manje razvijenim zemljama.

U Bosni i Hercegovini, kao i u ostalim manje razvijenim zemljama, još uvijek prevladava Stara ekonomija, i one se suočavaju sa velikim izazovima u stvaranju okvira koji bi bio kompatibilan sa postojećim okvirima u razvijenim zemljama, sa ciljem da vremenom postanu partneri u globalnoj ekonomiji.

KARAKTERISTIKE NOVE EKONOMIJE

Nastanak globalnog tržišta, naglo povećanje broja firmi i nova, jeftina tehnologija, koja omogućava lakši pristup novim tržištima, doveli su do oštrije međunarodne konkurencije. Kao posledica tih promjena, preduzetnici su su sve većoj mjeri pod pritiskom da svoju pažnju usmjere na načine koji će povećati njihovu efikasnost i smanjiti troškove. Upotreba informaciono-komunikacione tehnologije u proizvodnom procesu, poboljšano poslovno ponašanje i bolje funkcionisanje tržišta radne snage, doveli su do povećanja produktivnosti, na nivo koji je kompatibilan sa ekonomskim rastom od 3-4%, naspram 2-2,5% u Staroj ekonomiji.⁴ U Novoj ekonomiji, postoje brojni sektori, u kojima se ne može primijeniti tradicionalno iskustvo u smislu efekata rastućih i opadajućih prinosa sa obzirom na razmjer. Umjesto toga, prinos s obzirom na razmjer, neprestano raste. To, naravno, ima veoma značajne posledice na funkcionisanje cjelokupnog ekonomskog sistema. Nova ekonomija mijenja neke tradicionalne ekonomske principe. To je istovremeno i ekonomija znanja (*Knowledge based economy*) jer se bazira na stručnom i tržišnom znanju, kreativnosti i inovacijama društva u cjelini. Osnovni učesnici u digitalnoj ekonomiji su:⁵

- 1) G (*Government*) – država, administracija, uprava
- 2) B (*Business*) – privreda, preduzeće, institucije
- 3) C (*Customer/Consumer/Citizen*)-kupac, potrošač, građanin

⁴ Konferencijski materijal, "Milenijski razvojni ciljevi i informaciono društvo", Sarajevo, 2003. god., str. 230.

⁵ Njeguš, A., „Informacioni sistemi u turističkom poslovanju“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2010., str.62.

Osnovne karakteristike Nove (digitalne) ekonomije su:

- vodi do značajne promjene paradigme u: poslovnoj strategiji, dizajnu i upotrebi tehnologije, ulozi višeg menadžmenta, procesima kreiranja i upotrebe organizacionog znanja, načinu organizacije i upravljanja preduzećima,
- organizacije Nove ekonomije se javljaju u svim oblicima i veličinama, od najmanjih (jedna osoba), do najvećih preduzeća,
- koristeći informaciono – komunikacione tehnologije, mala preduzeća mogu da obavljaju i aktivnosti, koje su ranije bile rezervisane samo za velika preduzeća,
- troškovi za pokretanje novog poslovanja se smanjuju, mnoga preduzeća će stvoriti mreže nezavisnih stručnjaka, što znači da dosta ljudi već sad rade u manjim preduzećima, ili sami,
- organizacije Nove ekonomije daju prednost potrošaču i ulažu dodatne napore da zadovolje stalno rastuće zahtjeve potrošača,
- Nova ekonomija daje prednost neopipljivoj aktivni, ali ona dopunjava tradicionalnu ekonomiju, ne odbacuje je u potpunosti,
- novi poslovni modeli su stvoreni u obliku partnerstva, zasnovanog na Internetu ili savezništvu „poslovnih mreža“, kao zaseban sistem dobavljača, distributera, davalaca trgovinskih usluga, davalaca infrastrukturnih usluga i potrošača, koji koriste Internet za svoje primarne poslovne transakcije i komunikacije,
- upravljanje znanjem je umjesto upravljanja informacijama i podacima.

Digitalna ekonomija se odnosi na ekonomiju, koja je zasnovana na digitalnim tehnologijama, uključujuću digitalne komunikacione mreže, računare, softver i druge povezane informacione tehnologije.⁶ Digitalno umrežavanje i komunikacione infrastrukture pružaju globalnu platformu na kojoj ljudi i organizacije uzajamno djeluju, komuniciraju, saraduju i traže informacije. Ova platforma obuhvata:

- 1) široku lepezu proizvoda koji se mogu digitalizovati i dostavljaju se preko digitalne infrastrukture, u svako doba i svuda u svijetu (baza podataka, vijesti i informacija, knjiga, magazine, TV i radio programa, filmova, igara)
- 2) potrošače i firme, koji sprovode finansijske transakcije digitalno,
- 3) fizička roba, u koje su ugrađeni mikroprocesori i mogućnosti umrežavanja (npr. kućni aparati, automobili).

Sam izraz digitalna ekonomija se odnosi i na međusobno približavanje računarstva i komunikacionih tehnologija na Internetu i drugim mrežama, i na protok informacija i tehnologije, koji stimulise elektronsku trgovinu i ogromnu organizacionu promjenu. Ova konvergencija omogućava svim tipovima informacija da budu uskladišteni, obrađeni i prenijeti putem mreža na mnoge destinacije širom svijeta.

Postoje četiri podsektora digitalne ekonomije:

⁶ Turban, E., „Informaciona tehnologija za menadžment“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2003. god., str. 5.

1) *visoko digitalizovana roba i usluge*: ovde spadaju robe koje se digitalno isporučuju i usluge, kod kojih je značajan dio usluge isporučen digitalno. Tu spadaju transferi novca između banaka, on-line usluge pružanja informacija, elektronske novine, i sl.

2) *kombinovane digitalne robe i usluge*: ovde spada maloprodaja čvrstih, opipljivih proizvoda ili usluga, kao što je rezervisanje putovanja, i to sve putem interneta.

3) *IT- intenzivne usluge ili proizvodnja dobara*: ovde spadaju usluge, čije pružanje u najvećoj mjeri zavisi od IT (informacionih tehnologija). Tu spadaju računovodstvene usluge u razvijenim zemljama, istraživanje tržišta, koje zahtijeva veliki broj različitih informacija i kompleksni inženjerski dizajn, zatim, proizvodnju čvrstih/opipljivih proizvoda u slučajevima kada IT ima presudnu ulogu u njihovoj proizvodnji.

4) *dijelovi IT industrije koji daju podršku za gore navedena tri segmenta digitalne ekonomije*.

Nova ekonomija se odnosi na transformaciju svih industrija i cjelokupnog ekonomskog sistema, i predstavlja kompleksni skup aktivnosti, kao što su:⁷

- 1) reorganizacija firme,
- 2) maksimizacija izbora, umjesto minimalizacije troškova,
- 3) drugačiji odnosi sa potrošačima,
- 4) efikasnija i dinamičnija tržišta kapitala,
- 5) ekonomičnija "proizvodnja"
- 6) neprestana globalizacija,
- 7) rastuća ekonomska konkurencija, i
- 8) povećana nepostojanost tržišta radne snage.

EFEKTI NOVE EKONOMIJE

Tokom devedesetih godina XX vijeka se desila su tri investiciona šoka:

- 1) deregulacija telekomunikacija, 1996. godine,
- 2) "Y2K" problem, 1998.-1999. godine, i
- 3) "dot.com" bum, 1999.-2000. godine.

Ovi događaji izazvali su povećanje investiranja u informaciono-komunikacione tehnologije u različitim sektorima, a to je dovelo do brze ekspanzije sektora proizvodnje ove tehnologije.

U periodu od 1995. do 2000. godine, u ovom sektoru su ostvarene značajne investicije, koje su doprinijele njegovom razvoju u uticaju na ostale sektore i privredu u cjelini. U ovom periodu su osnovana velika preduzeća, koja su se bavila proizvodnjom ili upotrebom novih tehnologija. Ekspanzija ovog sektora je otvorila 1,8 miliona novih radnih mjesta.

Rast stope zaposlenosti je zaustavljen 2000. godine. Posle dvije godine pada poslovanja u ovom sektoru, 2003. godine, počinje oporavak, zaposlenost se stabilizuje, iako je i dalje prisutno otpuštanje radnika.

⁷ Krsmanović, B., Stankić, R., "Upravljački informacioni sistemi", FST, Bijeljina, 2009. god., str.25.

Posledica ovih turbulencija je postepeno premiještanje sektora informaciono-komunikacionih tehnologija, sa područja SAD i ostalih razvijenih zemalja Evrope u zemlje Azije, i to najviše u Indiju, Kinu i Južnu Koreju, koje imaju obučenu i kvalifikovanu radnu snagu u ovom domenu, sposobnu za obavljanje svih aktivnosti informaciono-komunikacionih tehnologija, a koja je mnogo jeftinija od obučenih radnika u SAD ili nekoj razvijenoj zemlji Evrope.

Faktori koji su uticali na rast produktivnosti i investiranje u informaciono – komunikacione tehnologije su:

- 1) veliki rast moći računara
- 2) rast povezanosti i veza (postojanje standardizacije i automatizacije elektronskih transakcija), i
- 3) novi programi.

Prednosti ovih tehnologija dovele su do velikog pada cijena računara, većeg i jeftinijeg čuvanja podataka, kao i bolje i jeftinije komunikacije. Ostvaren je pad troškova i povećanje performansi proizvoda i usluga.

Poslovanje u digitalnoj ekonomiji se zasniva na smanjivanju troškova, transparentnosti, dostupnosti podataka i informacija, inovacijama i mrežama putem kojih se odvijaju procesi poslovanja. Preduzeća, da bi povećala produktivnost, moraju da konstantno prate razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija i implementiraju nova dostignuća u svoje poslovanje. Produktivnost u novoj – digitalnoj ekonomiji nije lako izmjeriti. Neke zemlje su razvile nove metode mjerenja uvodeći, tzv. hedonističke cjenovne indekse, koji su uzimali u obzir tip računara sa njegovim kapacitetom. U tim metodama korištena su kretanja cijena informaciono – komunikacionih tehnologija.

Postavlja se pitanje, da li je produktivnost povećana zahvaljujući novim tehnologijama. Informaciono-komunikacione tehnologije su implementirane u sve sfere društva i ekonomije. Njihova upotreba u preduzećima, obuka radnika, stvaranje novih zanimanja, restrukturiranje preduzeća i mobilnost radne snage dovele su do promjene nivoa proizvodnje. Postoje dva mišljenja o tome šta je povećalo produktivnost rada u američkoj privredi. Jedno je mišljenje, da je ona ostvarena kroz povećanje rasta produktivnosti u sektoru proizvodnje informaciono-komunikacione tehnologije, a drugo mišljenje je ona rezultat povećanja korištenja ovih tehnologija, njihovih proizvoda i usluga u drugim sektorima u privredi.

Tokom druge polovine devedesetih godina, prosječna produktivnost rada se povećavala po stopi od 2,5% na godišnjem nivou, dok je nakon 2000. godine u SAD i Evropi, usporavanje rasta društvenog proizvoda dovelo do smanjenja investiranja u informaciono – komunikacione tehnologije. Rast produktivnosti je ostvaren rastom ukupne faktorske produktivnosti i kapitalne intenzivnosti. Neki ekonomisti smatraju da je pad privrednog rasta posljedica smanjenja investicija u tehnologije.

Nova ekonomija pruža strategijske mogućnosti preduzećima da promijene organizaciju i strukturu poslovanja. Nova ekonomija predstavlja zajednički termin za promjene u

ekonomskom sistemu, sa mogućnostima kreiranja novih pravila za postizanje produktivnosti, zaposlenosti i ekonomskog rasta. Informaciono – komunikacione tehnologije imaju veliku prednost jer predstavljaju osnov za primjenu inovacija u svim sektorima. Ove inovacije mogu uticati na troškove interakcije, transakcija, davanja informacija i na prihode.

Novi proizvodi i usluge su ostvarili nove alokacije vrijednosti među proizvođačima i nove alokacije troškova između potrošača i dobavljača. Nova ekonomija, takođe, ima i mikroekonomske efekte, a utiče i na smanjivanje ili ukidanje geografskih, industrijskih i korporativnih barijera i granica. Potrošači u novoj ekonomiji imaju veliki izbor i pristup. Komunikacija potrošača i dobavljača je olakšana i ubrzana. Postoje mogućnosti specijalizacije, kojom se povećavaju efekti ekonomije obima, bazirani na elektronskim proizvodima i elektronskoj aktivnosti. Zbog pozitivnih efekata, većina preduzeća povećava investicije u informaciono – komunikacione tehnologije, restrukturira organizaciju, kako bi smanjila troškove, povećala fleksibilnost, efikasnije upotrijebila tehnologije i poboljšala načine donošenja poslovnih odluka.

Standardizacijom digitalnih mreža je nastala komercijalizacija Interneta, koja je ostvarena kroz povezivanje računara i komunikacionih kanala na jeftin i lak način. Uz opadanje troškova računara i komunikacionih proizvoda, mogućnosti elektronske trgovine i poslovanja na Internetu, predstavlja idealno polje za inovacije, koje će kreirati nove vrijednosti i novu efikasnost poslovanja na svim nivoima.

Internet predstavlja uzrok i posledicu nove ekonomije. Internet je proizvod tehnoloških i ekonomskih promjena i stvaranja novih mjera i pravila. Nova ekonomija je povezana sa mrežnim efektima. To znači, što je veći broj korisnika u mreži, to je vrijednost mreže veća. Informacije su, zahvaljujući informaciono – komunikacionim tehnologijama, uvijek dostupne.

TRENDVI NOVE EKONOMIJE

U globalnom svijetu prisutni su određeni trendovi, kojima se preduzeća i zemlje moraju prilagoditi, ukoliko žele opstati i zadržati konkurentnost. Ovo je vrijeme brzih promjena, na koje utiču globalizacija i informaciono-komunikacione tehnologije. Da bi ostala na konkurentnom tržištu, preduzeća moraju da se prilagođavaju promjenama usvajanjem i primjenom novih poslovnih modela, što je osnov i uslov za postizanje dobrih rezultata.⁸

Potrošači sada ostvaruju prednosti, dok tradicionalni distributeri gube. Niska inflacija, transparentnost cijena, trgovina putem Interneta, stavljaju potrošača u dominantan položaj. Radnici sa znanjem, fleksibilnošću i kvalifikacijama su u prednosti. Stvaraju se poslovi po projektima, i nema radnog mjesta za cijeli život. Povećanjem poslova u sektoru usluga, povećavaju se mogućnosti za mala fleksibilna preduzeća. Lice sa kvalifikacijama i znanjem, može da napreduje radeći za različita preduzeća i različite projekte, ne

samo u okviru istog preduzeća, što je odlika tradicionalne ekonomije. Osnov poslovnog uspjeha su: efikasnost, brzina i kvalitetna diferencijacija.

Da bi preduzeće ostvarilo uspjeh, neophodno je da investira u nove tehnologije. Ulaganjem u informaciono-komunikacione tehnologije, ostvaruje se produktivnost i efikasnost, a sa povećanjem produktivnosti se povećavaju proizvodnja i stopa ekonomskog rasta, a time i društveno bogatstvo. Privreda je globalna i potrebno je izaći na globalno tržište. Da bi bila konkurentna na globalnom tržištu, preduzeća moraju da primjene najnovije tehnologije i visokokvalitetne standarde, propisane za proizvod. Preduzeća nastoje da kroz primjenu informaciono – komunikacionih tehnologija ponude potrošaču bržu i kvalitetniju uslugu. Potrebno je stalno usavršavanje jer se tehnologija brzo mijenja, uz stalne inovacije. Potreba za strukturom rada se mijenja, potrebni su obučeni i obrazovani radnici, za polje informaciono – komunikacionih tehnologija. Ove tehnologije povećavaju produktivnost rada i ubrzavaju procese poslovanja. Poslovanje se mijenja, smanjuje se broj posrednika, isporuka se ubrzava. Ove tehnologije daju pristup i unapređuju obrazovanje, povećavaju transparentnost i efikasnost. Poslovi se pomijeraju od proizvodnje ka uslugama, a poslovanje se pomijera ka globalnom tržištu.

Nova ekonomija, naročito upotrebom Interneta, ukida sve limite i granice, i povećava dostupnost informacija. Da bi ostala u poslu, preduzeća moraju da se prilagode novim tržištima i novim tržišnim uslovima. Nova tehnologija omogućava malim kompanijama da savladaju glavne prednosti velikih kompanija, a to je ekonomija obima i pristup resursima. Takođe, male kompanije nisu opterećene važnim nedostacima velikih kompanija – birokratijom, hijerarhijom i otežanim promjenama. Iz tog razloga, velike kompanije su prinuđene da izvrše dezagregaciju, postaju klasteri malih molekula, koji mogu dobro da rade zajedno. Na taj način postižu agilnost, autonomiju i fleksibilnost. Da bi uspjeli na digitalnom globalnom tržištu, gdje je brzina nastupa na tržištu ključni faktor, globalne kompanije moraju djelovati u realnom vremenu.⁹

Intermrežno preduzeće je proširenje virtuelne korporacije jer postoji pristup inostranim poslovnim partnerima, konstantna rekonfiguracija poslovnih odnosa povećano finansiranje iz spoljnih izvora. Ruše se zidovi između kompanija, dobavljača, kupaca, konkurenata i afinitetnih grupa. Svakoj ekonomiji treba nacionalna informaciona infrastruktura, a svaka organizacija treba da se uklopi u nju svojom informacionom infrastrukturom. Dominantni sektor u novoj ekonomiji su novi mediji, koji su proizvod konvergencije računarske, komunikacione i industrije sadržaja.

Glavni nosilac je inovacija, uključujuću obavezu za kontinuiranim enoviranjem proizvoda, sistema, procesa, marketinga i ljudi. Ako je kompanija razvila dobar proizvod, njen cilj je da razvije još bolji. Taj novi proizvod će zastariti prethodni. Ako ona to ne učini, učiniće druga kompanija. To

⁸ Krsmanović, B., Stankić, R., "Upravljački informacioni sistemi", FST, Bijeljina, 2009. god., str. 31.

⁹ Zakić, M., „Menadžment u novom poslovnim okruženju – izazovi digitalne ekonomije“, Sinteza, 2014., str. 117.

znači, da se životni ciklus proizvoda skraćuje. Na primjer, proizvođači auta, imaju životni ciklus proizvoda dvije godine, dok proizvođači elektronskih uređaja – tri mjeseca. Postoje i tržišta na kojima neki finansijski proizvodi imaju životni ciklus nekoliko sati, tj. dok ih konkurencija ne stigne.

Razvoj u novoj ekonomiji više dolazi iz malih i srednjih preduzeća, nego iz velikih korporacija. Način da se pobijedi u ovakvoj ekonomiji jeste vodstvo u proizvodima i uslugama, ali to, ipak, nije dovoljno da se razumiju kupci, njihove odluke i interesi. Kupci često ni sami ne mogu da prepoznaju svoje želje, a sve zbog složenosti tržišta i tržišnih promjena. Masovna proizvodnja je zamijenjena masovnom personalizacijom. Proizvođači moraju da kreiraju specifične proizvode, koji reflektuju zahtjeve i ukuse individualnih potrošača, koji su uključeni u aktuelni proizvodni proces.

Nova ekonomija je globalna, ne postoje ekonomski zidovi, znanje nema granica, ne postoji domaće i internacionalno znanje. Znanje je ključni resurs. Sa znanjem postoji samo svjetska ekonomija, čak i u slučaju kad individualne organizacije rade u nacionalnim, regionalnim ili lokalnim sjedištima. Raste broj slobodnih zona u svijetu. Nova ekonomija i politički regioni i strukture, kao na primjer Evropska unija, smanjuju važnost nacije i države. Saradnja u poslovanju nije više ograničena na konvencionalne alijanse. Novi oblik konkurencije se širi kroz globalno tržište.

Globalizacija je nosilac nove tehnologije, i obrnuto, nova tehnologija je nosilac globalizacije. Kompiuterske mreže omogućavaju kompanijama da obezbijede servis 24 sata dnevno, pošto se zahtjevi kupaca prosleđuju iz jedne vremenske zone u drugu, a da kupac nije ni svjestan da je posao obavljen na drugom kraju svijeta. Kancelarija više nije mjesto. To je globalni sistem. Cijela zemljina kugla je povezana u jedno elektronsko tržište. Preduzeća treba da budu sposobna da se povežu sa kupcima, dobavljačima i partnerima u svijetu.

Na primjer, krajem šezdesetih godina, komunikacije između banaka u Evropi i Brazilu su bile prava avantura, dok danas postoji „globalna konverzacija“.¹⁰

Nove pogodnosti, na globalnim finansijskim tržištima, zahtijevaju odgovarajuću informacionu strukturu, što doprinosi preispitivanju organizacione infrastrukture i čitavih industrija, na internacionalnom nivou.

Kompanije i istraživači rade na tome da izgrade „transnacionalno preduzeće“, „firme bez granica“, „globalne organizacije“ ili „internationalna preduzeća“. Internet nudi mnoge tehnološke mogućnosti: firmama da postanu direktni lični dobavljači, a kupcima da personalizuju svoju potrošnju. Internet može imati veliki uticaj na „kulturu izbora“. Izbor u novoj ekonomiji je više od izbora unaprijed određenih opcija. Dolazi do promjene sadržaja opcija – šta i kako se proizvodi, šta i kako se konzumira.

Postoje i značajne opasnosti za poslovanje u novoj ekonomiji. Nove kompanije, koje su odložile prihvatanje novih medija, već pokazuju znake zaostajanja.

POREĐENJE NOVE I STARE EKONOMIJE

Nove tehnologije predstavljaju glavni podsticaj rastu i razvoju u opštem smislu, od preduzeća do ukupne svjetske privrede. U savremenom svijetu, temelji ekonomskog razvoja, zasnivaju se na visokorazvijenoj tehnologiji, inovacijama, znanju i razgranatoj infrastrukturi.

Dakle, „nova ekonomija“ je bazirana na tehnologiji, informacijama i znanju, i zauzima mjesto „stare ekonomije“, zasnovane na fizičkim faktorima proizvodnje – radu, kapitalu i zemljištu.

Novu ekonomiju karakteriše dominantnost usluga i informaciono-komunikacionih tehnologija, odnosno nematerijalne aktive. Ukida se infrastruktura fizičke proizvodnje, odnosno materijalne aktive.

Nova ekonomija je ekonomija računara i ostalih informaciono-komunikacionih tehnologija i njihovih aplikacija. Zanimaruje radnu intenzivnost proizvodnje i kretanje fizičkih proizvoda, što je karakteristika tradicionalne ekonomije.

Nova ekonomija je globalna i njen osnov je trošenje. Nova ekonomija je virtualna, nasuprot tradicionalne ekonomije, koja je realna. Tradicionalnu ekonomiju karakterišu:

- materijalna aktiva,
- fizički kapital,
- radna intenzivnost,
- masovna proizvodnja,
- planovi u jasnim granicama,
- vrijednosti koje se mjere i koje su prisutne u statistikama.

Tradicionalna ekonomija počiva na fizičkoj proizvodnji i industrijalizaciji, dok nova ekonomija predstavlja sledeću fazu u razvoju ekonomije, u kojoj nastaje pomijeranje fizičke proizvodnje ka uslugama. Pomijeraju se i granice, sa lokalnog, odnosno nacionalnog nivoa na međunarodni, odnosno globalni nivo. Novu (digitalnu) ekonomiju karakterišu:

- digitalnost,
- virtualnost,
- dominantnost usluga, novih nematerijalnih proizvoda i
- informaciono – komunikacionih tehnologija.

Informaciono-komunikacione tehnologije predstavljaju osnov stvaranja nove ekonomije. Efekti informaciono-komunikacionih tehnologija su:

- *veća konkurencija* - skraćeno vrijeme, smanjeni troškovi i lak ulazak na tržište dovodi do većeg stepena konkurencije, u odnosu na tradicionalnu ekonomiju;
- *niže cijene* – smanjivanjem troškova zaliha i distributivnih troškova, smanjuju se i cijene, što je naročito izraženo u elektronskoj trgovini;
- *veća produktivnost* – informaciono – komunikacione tehnologije su kreirale nove načine poslovanja otklanjajući sve što je neefikasno, a povećavajući produktivnost i stopu ekonomskog rasta.

¹⁰ Krsmanović, B., Stankić, R., „Upravljački informacioni sistemi“, FST, Bijeljina, 2009. god., str. 34.

Informaciona tehnologija omogućava ekonomiju baziranu na znanju. U novoj ekonomiji glavna sredstva organizacije su intelektualna sredstva, fokusirana na stručnjake. U staroj ekonomiji radnici jedne fabrike, npr. automobila su bili jako slični radnicima u drugoj fabrici i bili su zamjenjivi. Sada su oni vrlo varijabilni.

U novim, softverskim kompanijama nema više tradicionalnih radnika. Ovde su najvažniji znanje i kreativnost stvaralaca strategije za proizvodnju, razvoj i prodaju. Bitna je i sposobnost kompanija da privuku i zadrže stručnjake, da omoguće njihovo kontinuirano usavršavanje, da obezbijede sredinu za inovaciju i kreativnost. U ovakvoj situaciji organizacija može biti konkurentna samo ako "uči" brže od konkurenata, jer svako preduzeće može imati istu tehnologiju kao i druga, i svaki proizvod može biti kopiran. Iz tog razloga, "učenje" preduzeća postaje jedina održiva konkurentna prednost.

ZAKLJUČAK

Nova ekonomija je izazov i mogućnost za svakoga. Informaciono-komunikacione tehnologije utiču na smanjivanje troškova, širenje i pojavu novih tržišta, veću konkurenciju i promjenu načina poslovanja.

Digitalna ekonomija je bazirana na znanju, inovacijama i digitalnoj informaciji. Glavna ekonomska jedinica je individua, a ne korporacija. Kompanije se međusobno povezuju i umrežavaju i sve više se povezuju i sa kupcima. Glavni trend nove ekonomije je globalizacija. Brišu se granice između država i nacija. U novoj ekonomiji, ekonomski uspjeh je određen njenom mogućnošću da efektivnije stimulise tehnološke inovacije, preduzetništvo, obrazovanje, specijalizovane vještine i tranziciju svih organizacija, i privatnih i javnih, iz birokratske hijerarhije u mreže za učenje.

Ekonomski model je zasnovan isključivo na znanju i ostalim stavkama neopipljive aktive, umjesto na finansijskom kapitalu. Nova ekonomija je svijet u kome je inovacija važnija od masovne proizvodnje, a investicija predstavlja kupovinu novih idejnih rješenja ili sredstava za njihovo stvaranje, prije nego kupovinu mašina.

Posljednjih godina su stvorene nove vrste djelatnosti koje su zasnovane na intenzivnom korištenju znanja. Preduzeća su fleksibilnija, bolje prilagodljiva, proizvode „pametne“ proizvode i usluge, koji udovoljavaju principu masovne proizvodnje po narudžbi. Potrošači učestvuju u dizajniranju i proizvodnji proizvoda. Povezuju se dobavljači, distributeri i strateški partneri u lance u kojima zajednički dijele uspjehe i neuspjehe na tržištu.

Pojavljuju se preduzeća koja su stvorila i koja imaju više intelektualnog potencijala i kapitala za stvaranje vrijednosti nego tradicionalna preduzeća.

Proizvodnja je zasnovana na znanju. Postoje nove mogućnosti za poboljšanje kvaliteta života. Organizacija mora da se transformiše, da bi opstala.

Glavna ekonomska jedinica industrijske ekonomije je bila korporacija, a njen cilj uvećanje prihoda i profita. Tradicionalna hijerarhija nije mogla da odgovori na nove poslovne zahtjeve. Nova ekonomija ima molekularnu strukturu, bazirana je na individuuama. Masovna proizvodnja postaje molekularna proizvodnja.

LITERATURA

- [1] Ćuzović, Đ., Sokolov-Mladenović, „Globalizacija i digitalna ekonomija“, Sinteza, 2014., str. 143.
- [2] Konferencijski materijal, "Milenijski razvojni ciljevi i informaciono društvo", Sarajevo, 2003.god
- [3] Krsmanović, B., Stankić, R., "Upravljački informacioni sistemi", FST,
- [4] Milićević, V., "Internet ekonomija", Fakultet organizacionih nauka, Beograd, 2002. god.
- [5] Njeguš, A., „Informacioni sistemi u turističkom poslovanju“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2010., str.62.
- [6] Stankić, R., "Elektronsko poslovanje", Ekonomski fakultet, Beograd, 2009. god.
- [7] Turban, E., „Informaciona tehnologija za menadžment“, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2003. god.
- [8] Zakić, M., „Menadžment u novom poslovnom okruženju – izazovi digitalne ekonomije“, Sinteza, 2014., str. 116.